

Adviesrapport

Verbreding poortwachtersfunctie

Meer zekerheid bij
meer informatieve rapportages

Oktober 2011

Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

NBA Plan van Aanpak
Accountancy

01 | Inleiding

1.1 Plan van Aanpak

De kredietcrisis is voor wetgevers en toezichthouders aanleiding geweest voor onderzoek naar het functioneren van diverse betrokken partijen. Daarbij is ook de accountancysector, als één van de schakels in de financiële keten, onder de loep genomen. Hoewel de beroepsgroep van accountants niet wordt beschouwd als veroorzaker van de kredietcrisis, is de vraag gesteld of de accountant voldoende heeft gedaan om zijn maatschappelijke rol waar te maken. In mei 2010 publiceerde de commissie De Wit haar eerste rapport met ook daarin specifieke aanbevelingen voor het accountantsberoep, waaronder het stellen van hogere eisen aan de kwaliteit van de jaarrekening inclusief de bijbehorende accountantsverklaring. Tweede Kamerleden deden in het najaar van 2010 nogmaals een nadrukkelijk appel aan het accountantsberoep om haar zogenoemde poortwachtersfunctie te versterken.

De NBA werd verzocht om te kijken wat zij kon doen en welke rol zij zag voor de accountant in het maatschappelijk veld, inclusief voorstellen voor mogelijke aanpassingen van wet- en/of regelgeving. Ook de Europese Commissie beoogt een grotere effectiviteit van de accountantscontrole. In de in oktober 2010 gepubliceerde green paper 'Audit Policy, lessons from the crisis' worden daartoe kritische vragen gesteld over kwaliteit en strekking van de huidige accountantscontrole. Een aantal van deze suggesties is recentelijk geconcretiseerd in conceptvoorstellen van het Europees Parlement.

Als reactie op deze voorstellen heeft de NBA in november

2010 een Plan van Aanpak gelanceerd. Daarin wordt er onder andere voor gepleit dat er meer informatieve rapportages beschikbaar komen voor aandeelhouders, financiers en andere belanghebbenden, voorzien van meer zekerheid door accountants; een verbreding van de poortwachtersfunctie. Hieronder volgt (in cursief) de betreffende tekst uit het Plan van Aanpak:

De kredietcrisis heeft geleid tot een verhoogd risicobesef bij het maatschappelijk verkeer. Zowel de aanbevelingen en vragen van de commissie De Wit als de green paper vloeien voort uit de behoefte om risico's eerder te signaleren en beter te beheersen. Tweede Kamerleden hebben expliciet de wens geuit dat de accountant zijn poortwachtersfunctie effectiever en stringenter uitoefent. Deze functie kan echter alleen effectief worden ingevuld als het management de daartoe benodigde informatie levert. De uitkomsten hiervan kunnen zich vertalen in een bredere assurance dan nu het geval is, en in het verlengde hiervan, in een meer informatieve controleverklaring.

Maatregelen van toepassing op organisaties van openbaar belang (OOB's):

Uitbreiding van de toelichting door het management alsmede een wettelijke taak voor de accountant tot het geven van assurance bij:

- *de beoordeling van de tussentijds gepubliceerde cijfers inclusief beoordelingsverklaring;*
- *de opzet en werking van het risicomanagement, de*

opzet en werking van corporate governance, de inhoud van het commissarissenverslag en mvo-informatie in het jaarverslag;

- *de verplichte informatie in de toekomstparagraaf van het jaarverslag inzake onder andere toekomstige financieringsbehoefte en financiering, bankconvenanten, toekomstige cash flows, en eventuele te voorziene risico's ten aanzien van het business model van de onderneming;*
- *de accountant rapporteert jaarlijks separaat aan de raad van commissarissen zijn bevindingen omtrent fraude- en continuïteitsrisico's.*

In de controleverklaring verplicht aandacht besteden aan specifieke gebieden, in de vorm van een verplichte toelichtende paragraaf over bijvoorbeeld:

- *Risicobeheersing*
- *Financiering en continuïteit*
- *Schattingen management*
- *Belangrijke waarderingsgrondslagen*

1.2 Commissie Verbreding poortwachterfunctie

Ten behoeve van de discussie over en verdere uitwerking van de hierboven beschreven maatregelen heeft de NBA een commissie ingesteld om haar te adviseren. Deze heeft de vrijheid om desgewenst ook buiten de kaders van het Plan van Aanpak te treden en alternatieven voor te stellen. In de commissie hebben de volgende personen zitting:

- Rients Abma (Directeur Eumedion) vanaf 15 aug. 2011
- Gerben Everts (APG, Eumedion) tot 15 aug. 2011
- Jean Frijns (hoogleraar Beleggingsleer, voormalig hoofd beleggingen ABP, oud-voorzitter Monitoring commissie corporate governance code)
- Dick Korf (partner KPMG)
- Erik van de Merwe (commissaris bij diverse ondernemingen, oud-voorzitter Fortis Bank Nederland)
- Adri Ruis (management consultant, commissaris, oud-CFO Schuitema)
- Philip Wallage (partner KPMG, hoogleraar Leer van de accountantscontrole)

Ondersteund vanuit de NBA door:

- Rob Heinsbroek (secretaris)
- Robert Mul (afdelingshoofd Beroepsontwikkeling & Beleid)
- Johan Scheffe (vaktechnisch medewerker).

Naast deze commissie zijn - naar aanleiding van het Plan van Aanpak - drie andere commissies ingesteld. Eén commissie werkt aan een Code Accountantsorganisaties, een andere aan het programma Verbetering professionele scep sis, en een derde commissie adviseert over de Raad van Commissarissen (RvC) als opdrachtgever van de accountant.

1.3 Aanpak

De commissie Verbreding poortwachtersfunctie is eind april 2011 gestart met haar opdracht en heeft haar advies op 8 september 2011 aan het NBA bestuur aangeboden. Bij de uitwerking van het advies heeft de commissie het volgende overwogen. Zoals het Plan van Aanpak ook zelf vermeldt gaat het de facto om verwachtingen ten aanzien van de informatie die de jaarrekening en het jaarverslag dient te bevatten naar de huidige maatschappelijke opvattingen en om de vraag welke rol hierbij van de accountant wordt verwacht. De commissie heeft zich op drie onderdelen gericht: het directieverslag¹, het verslag van de RvC en de accountantsrapportage, en rapporteert dienovereenkomstig in de navolgende drie hoofdstukken. Telkens is daarbij de vraag beantwoord hoe de huidige informatievoorziening zich laat kwalificeren (de Ist-situatie) en welke wijzigingen de commissie daarin gewenst acht (de Soll-situatie). De hierin opgenomen aanbevelingen zijn samengevat in hoofdstuk 2.

Voorts plaatst de commissie twee algemene opmerkingen. Een belangrijke internationale ontwikkeling betreft de stappen die worden ondernomen door het International Integrated Reporting Committee (IIRC) om te komen tot een raamwerk voor geïntegreerde verslaggeving. Hierbij staat de relevantie van bedrijfsinformatie voor stakeholders centraal. Deze relevantie vormt voor de commissie eveneens het centrale uitgangspunt. Ten tweede dient opgemerkt te worden dat door de forse toename van informatie in het jaarverslag in het afgelopen decennium, de toegankelijkheid van het document onder druk is komen te staan. Voor zover de commissie in het navolgende voorstelt om meer informatie beschikbaar te stellen is daarmee niet gezegd dat die informatie altijd in het jaarverslag opgenomen dient te worden. Het op hoofdlijnen informeren en vervolgens verwijzen naar webtoegankelijke specificaties vormt een goed alternatief voor een uitdijend jaarverslag. Ook een (licht) gestandaardiseerde indeling van het jaarverslag zou voor professionele gebruikers de toegankelijkheid verhogen.

¹ We bedoelen met de term directie tevens de raad van bestuur.

02 | Aanbevelingen

Hieronder volgen de belangrijkste aanbevelingen van de commissie. Zoals ook beschreven in hoofdstuk 1.1 *Plan van aanpak*, richten deze aanbevelingen zich op organisaties van openbaar belang (OOB's) en de externe accountants die de jaarrekeningen van deze organisaties controleren. De navolgende hoofdstukken bevatten specifieke voorstellen voor de inhoud van het directieverslag (hoofdstuk 3), het verslag van de Raad van Commissarissen (hoofdstuk 4) en voor de rol en rapportages van de accountant hierbij (hoofdstuk 5).

Aanbevelingen directieverslag

- De kwaliteit van de bedrijfseconomische analyse in het directieverslag dient verhoogd te worden door meer aandacht te besteden aan de marktpositie, het verdienmodel, het acquisitiebeleid, maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo), de segmentatie naar divisies, een vergelijking van de resultaten met de oorspronkelijke doelstellingen en de verwachtingen voor de toekomst.
- De kwaliteit van de risicoparagraaf dient verbeterd te worden door:
 - a) te starten met een risico-assessment en het gekozen risicoprofiel;
 - b) melding te maken van de relevante markt-, strategische, operationele-, juridische, reputatie-, liquiditeit- en herfinancieringsrisico's;
 - c) de gevoeligheid van het resultaat voor een aantal factoren weer te geven.
- Rapporteer altijd over de basale kenmerken van de onderneming die bepalend zijn voor de continuïteit.

Aanbevelingen verslag van de Raad van Commissarissen

- Verduidelijk in boek 2 BW de verantwoordelijkheid van de Raad van Commissarissen (RvC) voor zijn verslag.
- Bevorder dat de desbetreffende eisen van de Nederlandse Corporate Governance Code niet alleen formeel maar ook materieel nageleefd worden.
- Het verslag dient zich te richten tot alle stakeholders en niet alleen tot de aandeelhouders; van het overleg met hen over onder andere mvo wordt verslag gedaan.
- De voorzitter van de RvC schrijft zelf het belangrijkste deel van het verslag.
- De voorzitter van de RvC licht dit verslag toe op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA)
- Rapporteer over de wijze waarop met de directie overeenstemming is bereikt over aard en mate van risicobereidheid.
- Geef een eigen oordeel over de interne risicobeheersing.
- Geef een eigen oordeel over de wijze waarop de compliance- en internal auditafdelingen zijn opgezet en functioneren.
- Rapporteer over de belangrijkste punten uit de accountants- en internal auditrapportages en het contact met externe toezichthouders en voorzie deze van een reactie door de RvC (opvolging en conclusies).

- Licht toe hoe er opvolging is gegeven aan de discussies in de AvA.

Aanbevelingen rol en rapportages van de accountant

- Herzie in internationaal verband de inhoud van de standaard controleverklaring door deze te verduidelijken en meer ruimte te bieden voor vennootschap specifieke verklaringen en de rol van de accountant met betrekking tot het jaarverslag te verduidelijken.
- Overweeg om de halfjaarcijfers van alle beursfondsen standaard te laten beoordelen door de accountant.
- De accountant wordt verplicht om het jaarverslag te toetsen op een getrouw beeld, specifiek ten aanzien van de daarin opgenomen risico-informatie. Indien de directie en de RvC te kort schieten in het volledig en/of getrouw weergeven van relevante informatie in het jaarverslag en het RvC-verslag dan zet de accountant dit recht door zelfstandig naar buiten te treden. Dit kan plaatsvinden door het beter benutten van de mogelijkheden om in de controleverklaring nadere informatie te verstrekken.
- Neem een alinea op in de controleverklaring over de vraag of in het verslag van de RvC de belangrijkste punten uit de accountantsrapportages getrouw zijn weergegeven.
- Neem in de controleverklaring meer informatie op over de daadwerkelijk verrichte controlewerkzaamheden en de reikwijdte daarvan.
- Bevorder de invoering van geïntegreerde verslaggeving over financiële, sociale, milieu en corporate governance aspecten. Laat aangeven over welke informatie assurance wordt gegeven en bij welke informatie externe controle ontbreekt.
- Verschaf in ieder geval assurance bij de informatie in het jaarverslag over de interne beheersing, het risicomanagement en de compliance met de nationale corporate governance code(s) voor zover van toepassing.

03 | Directieverslag

3.1 Algemeen

Ist situatie:

Het verslag vormt per definitie een momentopname. Het bevat het beeld (foto) van de onderneming per ultimo boekjaar en van de gebeurtenissen in het verslagjaar waarvan het beeld elke dag nadien veroudert.

Er bestaat onduidelijkheid over de vraag **“Wat is het directieverslag?”** De normen voor het directieverslag als onderdeel van de jaarstukken laten veel ruimte aan de directie van een vennootschap om zelf de inhoud van het verslag te bepalen. Er gelden slechts een beperkt aantal normen en standaarden.

Een zekere selectiviteit is gemeengoed, waarbij welgevallige aspecten meer aandacht krijgen dan kritische kanttekeningen. Boilerplate taalgebruik is populair.

Het directieverslag wordt door de accountant niet gecontroleerd. Er vindt alleen een marginale toetsing plaats door de accountant op eventuele tegenstrijdigheid tussen jaarrekening en jaarverslag en zijn controlebevindingen². Voorts komt de grote hoeveelheid informatie in een jaarverslag, vergezeld van een gebrek aan duiding de **leesbaarheid** niet ten goede. Tevens ontbeert het vele verslagen aan goede **bedrijfseconomische analyses** en **concrete vooruitzichten**.

Soll situatie:

Waar in het verleden de nadruk lag op de gerealiseerde resultaten in de jaarrekening, ligt nu meer en meer de nadruk op de verwachtingen ten aanzien van toekomstige ontwikkelingen en de risico's die daarmee gepaard gaan zoals beschreven in het jaarverslag. Deze verwachtingen en risico's verouderen minder snel en bieden een aanvullend perspectief op het toekomstig rendement.

Er is brede behoefte om de kwaliteit van de jaarverslagen (leesbaarheid, toegankelijkheid, relevantie) te verhogen. Het juryrapport bij de Sijthoff prijs 2010 heeft daar diverse verbeterpunten voor aangedragen. Een heldere afbakening in de inhoudsopgave van de jaarstukken ontbreekt. Een lichte standaardisering van de indeling van het directieverslag ligt in de rede.

Advies:

De commissie adviseert het Bestuur dat zij de Raad voor de Jaarverslaggeving attendeert op de hierboven beschreven onduidelijkheid in de jaarstukken en dat die raad hier aandacht aan besteedt in haar richtlijnen.

Verder benoemt de commissie hieronder drie specifieke aandachtsgebieden waarop directies hun lezers beter kunnen informeren. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de rol die de accountants hierbij op zich kunnen nemen.

2 Zie artikel A-110.2 Verordening gedragscode accountants.

3.2 Bedrijfseconomische analyses

De lezer van jaarverslagen mag verwachten inzicht te krijgen in strategie, marktpositie, resultaat en performance en de verwachtingen dienaangaande van het bedrijf. In de praktijk zijn de verslagen op deze punten weinig informatief en wisselend in scope³. Om een dergelijke bedrijfseconomische analyse daadwerkelijk inhoud te geven doen bedrijven er goed aan om ten minste aandacht te besteden aan:

- een analyse van de marktpositie en -ontwikkeling waaronder mvo-aspecten
- de daaraan gerelateerde strategie en returndrivers
- de daaruit voortvloeiende allocatie van kapitaal en de langetermijndoelstellingen (plus innovatie- en investeringsplan)
- het acquisitiebeleid
- de plaats van mvo binnen het bedrijfsmodel
- het verdienmodel en de daaraan verbonden risico's
- de segmentatie naar divisies
- een toelichting op de eigen resultaatopstelling voor zover afwijkend van de presentatie in de winst- en verliesrekening
- een analyse van de resultaten versus de oorspronkelijke doelstellingen
- de HR-strategie en HR-management
- de toekomstverwachtingen (inclusief analyses van de verwachte kasstroom).

Het is voorts van belang dat de directie zorg draagt voor (en de accountant waakt over) de consistentie met IFRS (reconciliatietabel en toelichting incidentele resultaten) en met de tussentijds uitgebrachte informatie als analistenrapporten en persberichten.

3.3 Risico-assessment en risicomanagement

In veel jaarverslagen bevat de risicoparagraaf voornamelijk procesbeschrijvingen. Deze richten zich doorgaans op een te laag, operationeel niveau (risicobeheersing)⁴. Een beschrijving van de meest relevante risico's alsmede de wijze waarop deze worden ondervangen (risicomanagement) ontbreekt veelal. Laat staan een beschrijving van het onderliggend risicobeleid: welke risico's wenst men te mijden en welke acht men inherent aan de business? Hoe sluit dit aan op de strategie van de onderneming (risk-appetite)?

De commissie meent dat de risicoparagraaf moet starten

met een risico-assessment en het gekozen risicoprofiel en vervolgens moet informeren over ondermeer:

- de in de desbetreffende markt relevante risico's
- operationele risico's
- strategische risico's
- de gevoeligheid van het resultaat voor de stand van de rente en de wisselkoersen, plus gevoeligheid voor operationele risico's
- de risico's samenhangend met de financiële structuur in het bijzonder herfinanciering en liquiditeit (logisch voortvloeiend uit de bedrijfseconomische analyse)
- juridische (aansprakelijkheid) en reputatierisico's.

De rapportage over de risico's kan niet vervangen worden door een 'in control statement' (ICS). Het is zaak dat het 'in control statement' aansluit op de risico-analyse en zowel gaat over de verslaggeving als over de operationele, financiële en strategische risico's. Is de directie op deze gebieden in staat te realiseren wat zij zich eerder ten doel gesteld heeft?

3.4 Continuïteitsanalyse

Voor de meeste ondernemingen is een analyse van de continuïteit pas aan de orde als ze in de gevarenzone terecht zijn gekomen. Dat is laat en veelal té laat. Maar voordien is de continuïteit van een onderneming zo'n vanzelfsprekende veronderstelling dat weinigen op het idee komen om die veronderstelling jaarlijks te toetsen en hierover te rapporteren. Juist omdat het echter een basaal uitgangspunt vormt en omdat analistenrapportages en rapportages van 'rating agencies' deze analyses wel bevatten, doen ondernemingen er goed aan om in dat kader ten minste te rapporteren over:

- de juridische structuur (inclusief eventuele dochterondernemingen en het percentage aandelen dat daarin wordt gehouden door de moeder)
- de financiële structuur
- de solvabiliteit en liquiditeit
- de schuldconvenanten (de relevante afgesproken ratio's én de uitkomsten in het boekjaar), aflossingschema's en credit ratings
- de governancestructuur, waaronder de aandeelhoudersstructuur in het bijzonder in geval van een dominante aandeelhouder
- betekenisvolle acquisities en desinvesteringen
- scenario analyses.

³ Bron: Jury rapporten Sijthoff Prijs. In een nog lopend onderzoek door Professor Mertens in het kader van de Sijthoff Prijs 2011 wordt hier dieper op ingegaan.

⁴ Bron: NBA onderzoeksrapport Onderzoek naar de risicoparagraaf in jaarverslagen 2009 van Nederlandse beursfondsen oktober 2010

04 | Het verslag van de Raad van Commissarissen

Ist situatie:

Het verschaffen van wezenlijk inzicht in de eigen toezichtstaak geschiedt mondjesmaat in de verslagen van de RvC⁵. De verslagen voldoen veelal op formele wijze aan de eisen die de Code⁶ stelt⁷. Er wordt wel gemeld, maar geen (materieel) inzicht gegeven.

Soll-situatie:

Door inhoudelijk onderwerpen uit te werken geeft een RvC inzicht in hoe het toezicht is uitgeoefend en legt daarmee verantwoording af aan de stakeholders.

Advies

Stimuleer wet- en regelgevers en de raden van commissarissen / toezicht van OOB-organisaties om de informatieve waarde van het RvC-verslag te verhogen door middel van de hieronder uitgewerkte 17 concrete aanbevelingen.

Algemeen

1. Uitgangspunt voor het RvC-verslag is de Code. NBA's inspanningen moeten gericht zijn op het

verbeteren van het RvC-verslag zodat de Code materieel wordt nageleefd. De NBA draagt er zorg voor dat haar adviezen worden verwerkt in de toepassing en de volgende herziening van de Code. De NBA biedt dit advies ook aan de Monitoring Commissie, de jury van de Sijthoff Prijs, de RJ en andere relevante partijen aan.

2. In de huidige wetgeving is niet duidelijk in hoeverre ook de commissarissen verantwoordelijkheid dragen voor het jaarverslag. Artikel 2:150 BW voorziet alleen in de aansprakelijkheid van commissarissen voor een misleidende voorstelling van zaken in de jaarrekening en maakt, anders dan artikel 2:139 BW dat geldt voor bestuurders, geen melding van het jaarverslag. Duide-lijk moet worden gemaakt dat de commissarissen in ieder geval volledige verantwoordelijkheid dragen voor het eigen verslag van de RvC.
3. De voorzitter van de RvC is niet alleen verantwoordelijk voor het RvC-verslag, maar schrijft ook zelf het (be- langrijkste deel van het) RvC verslag, om de mecha- nische en formele aard van de huidige verslagen tegen te gaan. Hij noemt de belangrijkste onderwerpen waarover gesproken is in de RvC, inclusief overwegin- gen, en geeft zijn visie en mening over (onder andere) de zeven taken van toezicht⁸ uit de Code.
4. Het RvC-verslag is een gebalanceerd verslag: het kan

5 Eindconclusie EUR-onderzoek 'RvC-verslagen geven weinig inzicht', september 2010, Dr. M. Luckerath 6 Code = Nederlandse Corporate Governance Code, herzien eind 2008, commissie Frijns 7 Conclusie NBA-onderzoek 'Onderzoek naar verslag van de RvC van Nederlandse beursfondsen', oktober 2010 8 De zeven taken van toezicht worden genoemd in de Code in III.1.6 en worden hierna verder behandeld.

naar de aard van de materie niet zo zijn dat alle waar-deringen positief zijn en dat het verslag 'een applaus' is voor de directie. Een ongebalanceerd verslag zet lezers op het verkeerde been.

5. De RvC is er voor alle stakeholders van de vennootschap en het RvC-verslag is gericht aan al die stakeholders, natuurlijk de aandeelhouders maar ook overige stakeholders. Begrens deze brede kijk op de maatschappij niet: het betreft (zorgplicht voor) klanten, banken als vermogensverschaffers, personeel, leveranciers (ICT en anders), fiscus, toezicht-houders en meer.
6. De RvC bespreekt de belangrijkste controlepunten (ook de kritische) uit de management letter met de externe accountant en de belangrijkste punten uit de management letter en het accountantsverslag worden opgenomen in het RvC-verslag aangevuld met wijze van opvolging en eventuele conclusies.
7. In het RvC-verslag komen de contacten met externe toezichthouders aan de orde (waar relevant), als daar-over wordt gesproken in de RvC, inclusief de daaruit voortvloeiende acties voor bestuur en commissarissen.
8. Faciliteer doorverwijzen in het RvC-verslag ('door-klikken') om overlap in de jaarstukken te voorkomen en de leesbaarheid te vergroten. Doorverwijzen naar plaatsen waar informatie eerder in de jaarstukken is gegeven (bijvoorbeeld doelstellingen), waar veel details worden gegeven (bijvoorbeeld afwezigheid van com-missarissen en persoonsgegevens) of waar input kan worden gegeven voor scenario-analyses (toekomst-visie).
9. Het in brede zin functioneren van de directie is zeer bepalend voor de uitvoering van de toezichtstaak door de RvC. De RvC krijgt hier inzicht in door onder andere regelmatig te spreken met de managementlaag onder de directie. Dit inzicht vermeldt de RvC in haar verslag.

M.b.t. de zeven taken van toezicht uit de Code (Best practice bepaling III.1.6)

10. Realisatie doelstellingen in relatie tot strategie en risico's (toezichtstaak 1 en 2): De RvC komt met het management een *risk appetite* overeen en schrijft daarover in het RvC-verslag. Welke mate van risico mag worden gelopen om de doelstellingen te realiseren? Welke risico's zijn onderkend?

11. Opzet en werking interne risicobeheersing (toezichts-taak 3): De RvC houdt toezicht op het proces van interne risicobeheersing en schrijft in het RvC-verslag over de kwaliteit van het proces dat leidt tot een goede onderbouwing van het, 'in control statement', van het management. Het overleg met de interne auditor en de externe accountant, en andere deskundigen, en rapportage over de opvolging van eerdere bevindingen van de interne auditors, accountants en andere deskundigen, draagt aan deze toezichtstaak bij.
12. Financiële verslaggeving (toezichtstaak 4): De RvC geeft in het verslag inzicht in wat de accountant aan-levert om de financiële verslaggeving te kunnen beoor-delen. Best practice voorbeeld: de accountant geeft aan waar de organisatie conservatief/neutraal/opti-mistisch is geweest in haar financiële rapportages en de toepassing van de verslaggevingsregels. Tevens kan gedacht worden aan keuzes, kwetsbaarheden, schat-tingen en onzekerheden.
13. Wet- en regelgeving (toezichtstaak 5): De RvC houdt toezicht op hoe de wet- en regelgeving wordt bewaakt, onder andere door (direct) contact met hoofden van compliance-afdelingen en de interne auditfunctie. In het RvC-verslag geeft zij haar bevindingen en oordeel over opzet en functioneren van deze afdelingen weer: komen de juiste dingen naar boven?
14. Verhouding met de aandeelhouders (toezichtstaak 6): In het RvC-verslag worden de contacten van de RvC-leden met de aandeelhouders gemeld, inclusief doel van het contact. Terughoudendheid is hier van belang. De RvC vermeldt wat is gedaan met discussies die in de AvA zijn gevoerd.
15. Relevante aspecten mvo (toezichtstaak 7): De invulling die een RvC hieraan moet geven is de stakeholders-benadering (zie ook advies 5). RvC-leden ontmoeten bijvoorbeeld de OR en de toezichthouder. De RvC behoort contacten te onderhouden met alle relevante stakeholders en dit te melden in het RvC-verslag. Denk aan zeer grote klanten of leveranciers van key ICT-projecten.

M.b.t. directe eisen uit de Code m.b.t. het RvC verslag

16. Directe eisen aan het RvC-verslag uit Hoofdstuk III van de Code moeten worden nageleefd. Daarbovenop moet in het RvC-verslag inhoudelijk toelichting worden gegeven op mutaties in de RvC, (gebrek aan) deskun-

digheid, diversiteit (waardoor je het te snel eens bent), onafhankelijkheid en het 'comply or explain'-probleem: geef inhoudelijke, op de omstandigheden van de onderneming toegespitste, toelichting bij afwijkingen van de Code.

17. Hoofdstuk V van de Code gaat over de financiële verslaggeving, de interne auditfunctie en de externe accountant. De RvC doet verslag van:
- het overleg met de interne auditors en extern accountant (zie ook advies 6, 11)
 - de belangrijkste bevindingen van de interne auditors en externe accountant (zie ook advies 5, 10)
 - het benoemen en beoordelen van het functioneren van de externe accountant
 - onafhankelijkheidsissues: de RvC vermeldt bijvoorbeeld de norm voor non-auditwerk als percentage van de total fee als daar afspraken over gemaakt zijn.

05 | De rol en rapportages van de accountant

Dit onderdeel van het advies is uitgewerkt in 4 thema's:

- 5.1 Verbeteren van bestaande accountantsrapportering en optreden
- 5.2 Uitbreiding van accountantsrapportering
- 5.3 Uitleg en toelichting over de wijze waarop de controle heeft plaats gevonden
- 5.4 Uitbreiding rol van de accountant.

5.1 Verbeteren van bestaande accountantsrapportering en optreden

Ist situatie

De controleverklaring is het belangrijkste middel waarmee de accountant communiceert met beleggers en andere gebruikers van financiële verslaggeving. In de verklaring geeft de accountant de bevindingen weer ten aanzien van de door de accountant uitgevoerde accountantscontrole.

Gebruikers waarderen de aanwezigheid van de verklaring, maar letten verder niet op de inhoud ervan, afgezien van die keren dat er geen goedkeurende verklaring wordt afgegeven. De informatieve waarde van de controleverklaring is beperkt. De controleverklaring laat enkel zwart/wit tinten toe, het zogenaamde pass/fail-model. Met name de acute financiële problemen die bij vennootschappen opkwamen,

terwijl even daarvoor nog goedkeurende verklaringen waren afgegeven bij een continuïteitsveronderstelling heeft het vertrouwen van de gebruikers van de jaarrekening alsmede de toezichthouder in de professionele sceptische houding van de accountant geschaad (denk aan Lehman en DSB Bank). De roep wordt steeds luider om ook de management letters en accountantsrapporten die tot nu toe uitsluitend worden gedeeld met de ondernemingsleiding en de RvC geheel of ten dele met een breder publiek te delen.

De inhoud van de controleverklaring valt in het algemeen moeilijk te koppelen aan de specifieke kenmerken en omstandigheden van de vennootschap die aan de controle is onderworpen. Er wordt standaard (*boilerplate*) taal gebruikt. Dit komt de (internationale) vergelijkbaarheid en duidelijkheid ten goede, maar de informatieve waarde niet. Het feit dat de controleverklaring wordt beschouwd als een kort statement omlijst met een keur aan disclaimers komt de zichtbaar toegevoegde waarde van de accountant niet ten goede. Het lijkt alsof de inhoud van de verklaring dient om de aansprakelijkheidsstelling in de VS het hoofd te kunnen bieden in plaats van zekerheid te bieden over de betrouwbaarheid van de in de jaarrekening opgenomen informatie.

De accountant maakt onvoldoende gebruik van alternatieve mogelijkheden om zijn professioneel kritische houding en het trots zijn op zijn vak te etaleren. Bijvoorbeeld door het geven van een uitgebreidere toelichting of rapportage (zie hierna). Het feit dat de accountant (verplicht) aanwezig

is in de algemene vergadering van aandeelhouders (ava), is wenselijk vanuit corporate governance-perspectief. De algemene vergadering van aandeelhouders vormt evenwel het sluitstuk in het verantwoordingsproces van de ondernemingsleiding richting beleggers. Een accountant in de ava kan zelf niet veel meer toevoegen. In eerste instantie is het aan de ondernemingsleiding om verantwoording af te leggen. Ook al zou de accountant willen, indien de ondernemingsleiding per saldo aan de juiste kant van goed en fout blijft, staat de accountant machteloos in het geven van een nadere onafhankelijke duiding aan de bij de verantwoording gebruikte informatie.

Soll situatie

De accountant is de poortwachter die erop toeziet dat gerechtvaardigde verwachtingen van de gebruikers van jaarrekening en jaarverslag bij de ondernemingsleiding voor het voetlicht komen en vice versa dat de ondernemingsleiding op een zo volledig, juist en betrouwbare wijze als redelijkerwijs mag worden verwacht, verantwoording aflegt aan de gebruikers van de jaarrekening en het jaarverslag over het reilen en zeilen van de vennootschap.

De controleverklaring biedt nuttige en informatieve informatie aan de gebruikers. In duidelijke zinnen worden de belangrijkste bevindingen en aandachtspunten van de accountantscontrole beschreven. De accountant geeft aan primair verslag aan de RvC te hebben uitgebracht. Vervolgens heeft de accountant erop toegezien dat de RvC op adequate wijze de opvolging van de bevindingen ter hand heeft genomen en dat de daarover in zijn verslag opgenomen passages op juiste wijze de ernst, mogelijke impact en opvolging van deze bevindingen weergeven. Op deze wijze wordt via het verslag van de RvC ook specifiek de gebruikers van de jaarrekening en het jaarverslag een goed inzicht verschaft in de uitgevoerde controle, de bevindingen daarbij alsmede de follow-up van deze bevindingen.

Door de complexiteit van ondernemingen en de omgeving waarin deze ondernemingen acteren is het niet langer opportuun om een 'one-size-fits-all' controleaanpak te hanteren en een dito verklaring af te geven. Accountantscontroles en verklaringen zijn specifiek afgestemd op de gecontroleerde vennootschap. Standaardteksten (zoals omtrent verantwoordelijkheden van bestuur en accountant) kunnen op de website worden geplaatst, zodat de controleverklaring hiernaar verwijst en meer ondernemings specifieke informatie kan gaan bevatten.

9 De IAASB heeft recentelijk een consultatiedocument uitgebracht getiteld "Enhancing the Value of Auditor Reporting: Exploring Options for Change". De vraagstelling sluit nauwgezet aan op de problematiek die in het vervolg van dit advies aan de orde komt. De commissie adviseert de NBA in lijn met hetgeen gesteld is in 5.2. van dit advies op het consultatiedocument te reageren.

Advies

Geadviseerd wordt om in internationaal verband (IAASB)⁹, de inhoud van de standaard controleverklaring te herzien:

- de accountantsverklaring te versimpelen, te verduidelijken en meer ruimte te laten voor een meer specifieke verklaring per vennootschap, en
- de rol van de accountant met betrekking tot het jaarverslag te verduidelijken (zie 'Uitbreiding rol van de de accountant').

5.2 Uitbreiding van accountantsrapportering

Ist situatie

De controle van de publieke verantwoording door de ondernemingsleiding (directie, RvC) beperkt zich tot de jaarrekening. Het jaarverslag en de tussentijdse financiële rapportages vallen grotendeels buiten het blikveld van de accountant. Qua jaarverslag richt de rol van de accountant zich op het toetsen of het jaarverslag overeenkomstig de regelgeving is opgesteld en er geen tegenstrijdigheden zitten tussen dit jaarverslag en de door de accountant gecontroleerde jaarrekening alsmede zijn bevindingen uit de controle. Halfjaarcijfers worden voor de AEX-fondsen veelal wel door de accountant beoordeeld, maar dit is nog geen gemeengoed voor alle beursgenoteerde vennootschappen. Voor wat betreft de getrouwe weergave van financiële aspecten in persberichten, zeker waar deze voorafgaan aan de accountantscontrole zoals te doen gebruikelijk bij de eerste publicatie van jaarcijfers, wordt vertrouwd op de zorgvuldige oordeelsvorming, het zelfkritisch vermogen en integriteit van de ondernemingsleiding. De accountant heeft momenteel geen rol in een onafhankelijke toets op de juistheid en betrouwbaarheid van belangrijke elementen van het jaarverslag zoals risicomanagement, corporate governance en duurzaamheid.

Soll situatie

De accountant is in zijn rol goed bekend met de informatie die de grondslag vormt voor de publieke verantwoording en de toetsing van het getrouwe beeld van de daarin opgenomen risico's. De ondernemingsleiding overlegt tussentijdse rapportages en persberichten, tenzij deze terstond moeten worden gepubliceerd, vooraf met de accountant. Er is niet

langer sprake van slechts marginale toetsing van voor beleggers en andere gebruikers van de jaarrekening relevante informatie die is opgenomen in het jaarverslag. Als de ondernemingsleiding nalaat een getrouw beeld te schetsen dan heeft de accountant een eigen verantwoordelijkheid de beleggers en andere gebruikers van de financiële verslaggeving daarover te informeren. Dit kan worden bereikt via aanvullende informatie in de controleverklaring.

Ongeacht welke route wordt bewandeld door de accountant, komt het er op neer dat als het bestuur van een onderneming nalaat voor gebruikers relevante informatie op te nemen in het jaarverslag of geen getrouwe weergave daarvan geeft, het de verantwoordelijkheid van de accountant is dit recht te zetten. Allereerst, dat spreekt vanzelf, door de RvC erop aan te spreken en de kans te geven de informatie aan te (laten) passen. Echter, indien de vennootschap persisteert in het geven van geen, onjuiste of onvolledige informatie, moet de accountant hierover zelfstandig naar buiten kunnen treden gelijktijdig met de publicatie van de desbetreffende informatie. Op deze wijze kan worden voorkomen dat willens en wetens een verkeerd beeld bij de gebruiker van de jaarrekening en jaarverslag kan ontstaan. Specifiek spreekt de accountant zich daarbij uit over de rapportage van de RvC over het eigen functioneren en de discussies over en opvolging van de bevindingen van de accountant.

Advies

Ter overweging wordt meegegeven een beoordelingsverklaring bij halfjaarcijfers standaard plaats te laten vinden. Dit is al gebruikelijk bij AEX-fondsen, maar zou voor alle beursgenoteerde vennootschappen een serieuze optie moeten zijn.

Verder wordt voorgesteld de rapportage van de accountant uit te breiden ter aanvulling op de (nu) standaardcontroleverklaring. De accountant wordt verplicht het jaarverslag van de gecontroleerde vennootschap te toetsen op een getrouw beeld, specifiek ten aanzien van de daarin opgenomen risico-informatie. Daarbij dient de bestaande mogelijkheid van aanvullende informatie in de controleverklaring beter te worden benut en zo nodig uitgebreid. Ook gaat hij na of de belangrijkste bevindingen die de accountant uit hoofde van de accountantscontrole aan de ondernemingsleiding heeft gerapporteerd en de opvolging daarvan getrouw staan weergegeven in het verslag van de RvC. Dit leidt tot een aanvullende alinea in de controleverklaring waarbij de accountant bevestigt dat de onderwer-

pen die in het verslag van de RvC zijn opgenomen terzake van de accountantsrapporteringen een getrouwe weergave vormen van hetgeen door de accountant is gerapporteerd en besproken¹⁰.

5.3 Uitleg en toelichting over de wijze waarop de controle heeft plaatsgevonden.

Ist situatie

De verwachtingskloof wordt gewoonlijk gedefinieerd als het verschil tussen hetgeen gebruikers van accountants en van de accountantscontrole verwachten en de realiteit van wat accountantscontrole daadwerkelijk behelst. Deze kloof wordt vaak toegerekend aan een verkeerd begrip van gebruikers over de betekenis van accountantscontrole en vooral ook de mogelijkheden en de beperkingen. Er bestaat bijvoorbeeld een verschil tussen de publieke verwachtingen over de mogelijkheden van accountantscontrole om fraude te ontdekken ten opzichte van de feitelijke verantwoordelijkheden en werkzaamheden van de accountant met betrekking tot fraude. Meer uitleg en toelichting over de wijze waarop de controle heeft plaatsgevonden zou daarmee kunnen bijdragen aan het beperken van de kloof.

Soll situatie

Door in de accountantsverklaring concrete informatie op te nemen over de wijze waarop de controle heeft plaatsgevonden, waaronder de beschrijving van de belangrijkste aandachtsgebieden, wordt gebruikers inzicht gegeven in de verrichte werkzaamheden en de reikwijdte van de accountantscontrole.

Advies

Om de verwachtingskloof te dichten, stellen we voor dat in de controleverklaring meer informatie wordt opgenomen waardoor beter inzicht wordt gegeven in de daadwerkelijk verrichte werkzaamheden en de reikwijdte van de controle. Dit kan worden vormgegeven door “standaardteksten” op de website op te nemen en de controleverklaring waar mogelijk specifiek te maken, bijvoorbeeld door te rapporteren over de onderkende kritische controledoelstellingen, de belangrijkste schattingen die in de jaarrekening

¹⁰ Beide aanvullingen van de controleverklaring kunnen plaatsvinden door gebruik te maken van de ‘emphasis of matter’ paragraaf.

worden gemaakt door het management en om die reden eveneens 'judgement' in de accountantscontrole vergen, de gehanteerde materialiteit, de onderwerpen die de meeste aandacht hebben gevraagd bij de controle en de afwijking daarvan. De relevantie van dergelijke informatie zou periodiek moeten worden getoetst bij gebruikers van jaarrekening en jaarverslag. Een belangrijke randvoorwaarde is dat gebruikers (de buitenwereld) dergelijk informatie wel in voldoende mate moeten kunnen duiden en beoordelen. Daarnaast moet worden voorkomen dat er onduidelijkheid of zelfs tegenstrijdigheden gaan ontstaan, bijvoorbeeld in relatie met de toelichtingen die door het management zelf al in de jaarrekening zijn opgenomen.

Overigens is in Frankrijk enkele jaren geleden de controleverklaring in de hiervoor genoemde richting aangepast waarbij een paragraaf aan de verklaring is toegevoegd met 'onderbouwingen van belangrijke schattingen' waarbij kritische onderdelen van de jaarrekening worden benoemd en de accountant aangeeft hoe die in de controle zijn geadresseerd.

5.4 Uitbreiding rol van de accountant

Ist situatie

Het jaarverslag en de jaarrekening zijn de afgelopen jaren in omvang en diepgang toegenomen ter vermindering van de informatiekloof. Er wordt tegenwoordig over veel meer onderwerpen verslag gedaan en verantwoording afgelegd dan pakweg een decennium geleden. Zoals bijvoorbeeld over de kwaliteit van de interne beheersing (In Control Statements), risicomanagement, de cultuur, de governance, key performance-indicatoren, het business model of het verdienmodel, maar ook over duurzaamheid en maatschappelijke berichtgeving. Deze informatie maakt veelal deel uit van het jaarverslag van de directie en is om die reden thans niet onderworpen aan accountantscontrole. Dit geldt overigens niet voor de verstrekte informatie met betrekking tot financiële risico's, die maakt immers wel deel uit van de gecontroleerde jaarrekening. Daarbij is het opvallend dat de controleverklaring helemaal niets over de gecontroleerde risico-informatie (anders dan IFRS 7) vermeldt. Er heerst bij gebruikers onduidelijkheid over de rol van de accountant bij deze uitgebreidere informatievoorziening op dit voor gebruikers en voor hun (investerings) beslissingen zeer belangrijke terrein. Dit voedt de verwachtingskloof en is om die reden ongewenst.

Soll situatie

De informatiekloof wordt verdergaand verminderd door het invoeren van geïntegreerde verslaggeving. Hierin is opgenomen ondernemingsspecifieke financiële, sociale, milieu- en corporate governance informatie. In het jaarverslag wordt aangegeven over welke informatie assurance wordt verstrekt door de accountant. Immers niet alles wat aan informatie in het verslag is opgenomen is ook per definitie controleerbaar waarbij de baten groter zijn dan kosten. Het niet kunnen controleren zou als regel echter publicatie niet in de weg moeten staan, mits het ontbreken van die controle kenbaar wordt gemaakt. Er wordt specifiek en gericht accountantsonderzoek uitgevoerd met separate assurance-rapportages. In het jaarverslag rapporteert de directie over interne beheersing en risicomanagement; opzet, bestaan en werking. Het oordeel van het management over de werking van het risicomanagement is genormeerd aan de hand van algemeen geldende normen zoals bijvoorbeeld COSO ERM en ISO 31000. Hieraan wordt een assurance-rapport toegevoegd. In de controleverklaring bij de jaarrekening wordt uitdrukkelijk het onderzoek van de aldaar opgenomen risicomanagementinformatie vermeld bij de verrichte werkzaamheden en het oordeel.

Advies

De onduidelijkheid over de rol van de accountant bij overige informatie die is opgenomen in de jaarstukken, anders dan de jaarrekening in enge zin, moet worden weggenomen. Daarnaast bestaat er behoefte bij gebruikers aan de hoogst mogelijke zekerheid over het totaal aan verantwoordingsinformatie. Deze informatie zal in de nabije toekomst qua inhoud en vorm wijzigen. Onder andere zal een vorm van geïntegreerde rapportage ontstaan. Door de taken en verantwoordelijkheden van de accountant uit te breiden naar genoemde gebieden worden genoemde onduidelijkheden weggenomen en wordt tegemoet gekomen aan het verschaffen van zekerheid over genoemde onderwerpen, zoals de kwaliteit van het risicomanagement en de governance. Uitbreiding van de verantwoordelijkheden van de accountant vraagt per onderwerp verdere ontwikkeling en uitwerking, bijvoorbeeld over de te verrichten werkzaamheden, wijze van rapporteren en dergelijke. De herziene scope van de accountantscontrole vraagt tevens om aanpassing van de wet, Titel 9 Boek 2 BW.

Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

Antonio Vivaldistraat 2 - 8
1083 HP Amsterdam
Postbus 7984
1008 AD Amsterdam

T: 020 3010301
F: 020 3020302
E: nba@nba.nl
I: www.nba.nl